

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАЛИНЯК БОГДАН СТЕПАНОВИЧ

УДК: 336.5:336.1

БЮДЖЕТНІ ВИДАТКИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

Спеціальність: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Галузь знань: 08 – економічні науки

РЕФЕРАТ

**дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Науковий консультант:

Кириленко Ольга Павлівна,
доктор економічних наук,
професор, заслужений діяч
науки і техніки України

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Бюджетні видатки є основним інструментом для задоволення колективних суспільних потреб у сучасному світі. У таких умовах успішність держав, добробут населення й конкурентоспроможність національних економік безпосередньо залежать від спроможності забезпечити оптимальне формування та виконання бюджетних видатків. Для досягнення окреслених цілей потрібно не лише спрямувати необхідні обсяги ресурсів бюджету на пріоритетні напрямки, а й застосувати для цього найкращі підходи до ефективного використання бюджетних коштів. Наукові дослідження доводять існування комплексних проблем у процесі здійснення видатків державного й місцевих бюджетів, невирішеність яких негативно впливає на розвиток держави.

Проведення низки інтенсивних реформ у важливих сферах життєдіяльності України впродовж останніх років вплинуло також на бюджетні видатки. Проте зміни у практиці здійснення видатків державного і місцевих бюджетів мали переважно фрагментарний характер, через що основні системні проблеми залишаються нерозв'язаними. Наукового вирішення потребують насамперед завдання щодо вдосконалення формування й виконання бюджетних видатків з метою забезпечення досягнення суспільно значущих цілей. При цьому необхідно забезпечити відповідність розробленого комплексу рекомендацій людиноцентричній парадигмі бюджетного менеджменту, врахування потенціалу застосування новітніх технологій цифрового урядування і досягнення відповідального й ефективного використання бюджетних коштів. В умовах протистояння України збройній агресії Росії до цих завдань додаються не менш важливі принципово нові завдання – забезпечення спроможності протистояння такій агресії та реалізація заходів щодо побудови модерної держави, інтегрованої в європейський і євроатлантичний простір.

Питання теоретичних та практичних аспектів бюджетних видатків є предметом наукових досліджень представників фінансового напрямку економічної науки. Проблематика бюджетних видатків розкрита у працях В. Андруценка, В. Буряченка, О. Василика, Г. Возняк, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Горина, В. Дем'янишина, О. Дем'янчук, М. Карліна, О. Кириленко, Л. Козарезенко, В. Кравченка, А. Крисоватого, М. Крупки, Є. Кузькіна, М. Кульчицького, Л. Лисяк, З. Лободіної, І. Луніної, В. Мазярчука, В. Мартиненко, А. Пелехатого, К. Павлюк, Ю. Пасічника, Л. Першко, В. Опаріна, Д. Полозенка, Ю. Радіонова, О. Рожка, Н. Савчук, Н. Спасів, І. Сторонянської, О. Тулай, Р. Щура, І. Чугунова, В. Федосова, С. Юрія й ін. Важливе значення для розвитку теоретичних та методологічних основ управління видатками бюджету мають праці класиків економічної науки: Ш. Бланкарта, Р. Бленда, Дж. Б'юкенена, А. Вагнера, К. Вікселя, С. Гупти, А. Дітона, К. Ерроу, Е. Ліндаля, Р. Масгрейва, В. Паретто, А. Пігу, А. Райкумар, Дж. Робінсона, А. Премчанда, П. Самуельсона, А. Сена, Дж. Стігліца, Г. Таллока, В. Танзі, А. Хілтона, Х. Ціммермана, А. Шаха й ін.

Незважаючи на значну розробленість проблематики формування і виконання бюджетних видатків, у сучасних умовах зростає необхідність напрацювання нових теоретичних та методологічних підходів до здійснення видатків бюджету з урахуванням посилення зовнішніх загроз для розвитку країни і поширення концепції інклюзивного розвитку. Зазначене вище зумовлює актуальність теми, та визначає мету й завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до планів науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету в межах науково-дослідних тем: «Фінансова політика інвестиційно-інноваційного розвитку України в умовах глобальних структурних зрушень» (державний реєстраційний номер 0112U000077), в межах якої оцінено бюджетний потенціал реалізації інвестиційної політики в Україні; «Орієнтири підвищення ефективності бюджетних видатків соціального призначення» (державний реєстраційний номер 0112U000570), в межах якої розкрито особливості інклюзивності бюджетного процесу на місцевому рівні; «Формування фінансового механізму сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0110U008613), в межах якої розкрито проблематику участі громадськості в бюджетному процесі як необхідної умови забезпечення задоволення потреб у суспільних благах; «Удосконалення управління фінансами територіальних громад в умовах бюджетної децентралізації» (державний реєстраційний номер 0118U003168), в межах якої розроблено рекомендації щодо вдосконалення управління видатками місцевих бюджетів і підвищення ефективності використання бюджетних коштів; «Формування та реалізація фінансової політики сталого розвитку України» (державний реєстраційний номер 0110U002629), в межах якої обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення формування видатків місцевих бюджетів. Результати дисертаційної роботи, зокрема пропозиції щодо вдосконалення формування і виконання видатків місцевих бюджетів та розвитку комунікацій органів місцевого самоврядування з громадськістю, використані під час виконання госпдоговірних робіт Західноукраїнського національного університету з відповідними органами місцевого самоврядування з надання науково-професійних послуг за темами: «Науково-методичне забезпечення складання бюджету для громадян (на прикладі Смизької ОТГ); «Наукове консультування щодо розробки бюджетного регламенту Смизької селищної ради»; «Наукове консультування щодо розробки інструментарію конкурсу громадських ініціатив Смизької селищної ради»; «Наукове консультування щодо організації бюджетного процесу у Настасівській сільській об'єднаній територіальній громаді».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення концептуальних основ та теоретико-методологічних положень бюджетних видатків, обґрунтування прикладних засад їхнього формування і виконання в контексті розвитку демократичних процесів у суспільстві, зміцнення ринкових відносин та підвищення національної безпеки. Реалізація мети дослідження передбачала визначення й вирішення низки завдань:

- розвинути теоретико-прагматичні підходи до з'ясування сутності видатків бюджету для подальшого вдосконалення інструментарію їхнього наукового пізнання;
- ідентифікувати детермінанти бюджетних видатків у контексті розвитку фінансової думки;
- поглибити концептуальні засади теорії видатків бюджету для визначення їхнього функціонального призначення у країнах з ринковою економікою і демократичними суспільними відносинами;
- означити принципи формування та виконання бюджетних видатків для окреслення орієнтирів удосконалення видатків державного і місцевих бюджетів України;
- сформуванати методологічний базис пізнання природи бюджетних видатків для формування нової парадигми здійснення видатків державного та місцевих бюджетів;
- обґрунтувати методологічні підходи до різноаспектного осмислення бюджетних видатків для подальшого вдосконалення інструментарію їхнього дослідження як багатогранного фінансового явища;
- розробити методичні підходи до мультикомпонентного оцінювання видатків бюджету для ідентифікації проблем їхнього формування й виконання;
- провести аналітичне дослідження планування видатків Державного бюджету України з метою пошуку резервів для їхньої оптимізації;
- оцінити практику виконання видатків державного бюджету для виявлення потенціалу щодо їхнього вдосконалення;
- здійснити аналіз міжбюджетних трансфертів для визначення їхньої ролі у стимулюванні соціального та економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць;
- здійснити оцінювання сучасної практики планування видатків місцевих бюджетів з метою визначення повноти врахування суспільних пріоритетів у цьому процесі;
- проаналізувати виконання видатків місцевих бюджетів для ідентифікації існуючих проблем і розроблення рекомендацій щодо їхнього вирішення;
- здійснити моніторинг участі громадськості у процесі формування та виконання видатків місцевих бюджетів для виявлення резервів розвитку інклюзивності означеного процесу;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення формування і виконання видатків державного бюджету в контексті системного вирішення ключових проблем сьогодення;
- сформуванати пропозиції щодо розвитку парадигми формування й виконання видатків бюджетів у контексті інклюзії для підвищення рівня суспільного добробуту;
- визначити напрями вдосконалення видатків бюджету в контексті попередження та мінімізації виявів корупції.

Об'єктом дослідження є державний і місцеві бюджети України.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні засади, методичні підходи й практичні аспекти формування та виконання видатків державного і

місцевих бюджетів як інструменту впливу на соціально-економічний розвиток держави та її адміністративно-територіальних утворень.

Методологія та методи дослідження. Методологія дослідження базується на діалектичному, інституційному і біхевіористичному підходах, згідно з якими вплив бюджетних видатків на соціально-економічний розвиток країни або адміністративно-територіальної одиниці розглядається у нерозривному зв'язку з чинниками, дія яких позначається на формуванні видатків бюджету. В процесі дослідження застосовано загальнонаукові методи, зокрема: індукції та дедукції, аналізу, синтезу й аргументації – при дослідженні теоретичних засад бюджетних видатків щодо поглиблення тлумачення ключових понять, визначення їхніх іманентних ознак, чинників впливу і принципів формування та виконання видатків бюджету; системно-структурного аналізу, аналогій і систематизації – у процесі розкриття методології пізнання видатків бюджету та визначення необхідних умов досягнення їхньої ефективності; формалізації, моделювання і вимірювання – при розробленні методики оцінювання ефективності видатків бюджету; оцінювання, статистичного аналізу, індукції, табличного й графічного аналізу та групування, кількісно-якісного і факторного аналізу і математичного моделювання – у процесі дослідження практики планування та виконання видатків бюджету; узагальнення, порівняння, оптимізації й аргументації – з метою розроблення підходів до оптимізації видатків бюджету і практичних пропозицій щодо розвитку механізму їхнього формування та виконання.

Інформаційно-фактологічною базою дослідження є закони України, інші нормативно-правові акти України й зарубіжних держав, статистична інформація Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку громад та територій України, Державної казначейської служби України, Рахункової палати України, Державної служби статистики України, Державної аудиторської служби України, Асоціації міст України, Світового банку, Європейського статистичного бюро, аналітичні огляди Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва і розвитку, інших міжнародних організацій, звіти науково-дослідних центрів та установ, рекомендації експертів, монографії, статті й інші праці вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш вагомими результатами, які визначають наукову новизну дослідження, полягають у такому:

вперше:

– обґрунтовано концепт економічних відносин, регламентованих нормами права щодо розподілу і використання ресурсів бюджету, що від імені громадян здійснюють органи влади з визначенням особливих форм реалізації видатків бюджету (бюджетна пропозиція, середньостроковий план бюджетних видатків, бюджетне призначення, бюджетне асигнування, бюджетне зобов'язання, бюджетний платіж, використання активів бюджетного сектору, створення суспільних благ) на відповідних етапах формування і виконання цих видатків. Це дало змогу розкрити природу видатків бюджету та засади їхнього структурування на різних етапах формування та виконання видатків;

– сформовано науковий підхід до гнучкого деконцентрованого фінансування офіційно визначених актуальних суспільних благ, відповідно до якого активне пропагування окреслених цілей, визначених завдань та очікуваних результатів згідно з правилами результативноорієнтованого бюджетування без дотримання управлінської ієрархії між суб'єктами-промоутерами суспільних благ і суб'єктами-надавачами цих благ сприяє забезпеченню синергії щодо їхньої відповідальності й консолідації різних ресурсів з метою досягнення суспільно значущих цілей та створення актуальних суспільних благ. Це дає змогу обґрунтувати доцільність використання правил результативноорієнтованого бюджетування не лише щодо витрачання бюджетних коштів, а й щодо забезпечення необхідних суспільних благ загалом;

– розроблено теоретико-методичний концепт оцінювання видатків бюджету з використанням симбіозу інституційного та біхевіористичного методологічних підходів, який передбачає дослідження таких компонентів: інституційного забезпечення формування й виконання бюджетних видатків; організаційної спроможності суб'єктів управління видатками бюджету; узгодженості бюджетних видатків зі стратегічними пріоритетами соціального та економічного розвитку країни або адміністративно-територіальної одиниці; комунікативності органів влади з населенням; якості застосування сучасних технологій формування і виконання видатків бюджету. Запропонований підхід дає змогу комплексно аналізувати ефективність видатків бюджету та ідентифікувати чинники, які на неї впливають, що сприяє розробленню чітко визначених заходів для забезпечення раціонального використання ресурсів бюджету;

– обґрунтовано концептуальні засади вдосконалення формування і виконання видатків державного бюджету в умовах воєнного стану, що передбачають дихотомію заходів щодо забезпечення протистояння агресії Росії й успішної реалізації європейського та євроатлантичного курсу України; орієнтування видатків на задоволення зростаючої потреби в суспільних благах і структурну перебудову на користь видатків на національну безпеку, оборону та задоволення першочергових гуманітарних потреб; пріоритетне врахування оборонного, безпекового і гуманітарного компонентів у кожному з визначених напрямків функціонального призначення видатків відповідно до правил складання та виконання бюджетних програм. Це дає змогу досягти першочергової мобілізації ресурсів бюджету й оптимізації заходів щодо подолання військової агресії та збільшення потенціалу для успішної інтеграції в євроатлантичний цивілізаційний простір;

удосконалено:

– визначення поняття «бюджетні видатки», які трактуються як економічні відносини, регламентовані нормами права щодо розподілу і використання ресурсів бюджету, що здійснюють органи влади від імені громадян з метою задоволення суспільних потреб. Доведено, що такий підхід, на відміну від наявних тлумачень, комплексно розкриває економічну, соціальну та правову природу видатків бюджету й окремо вказує на адміністративні та розпорядчі функції органів влади у сфері розподілу і використання бюджетних ресурсів;

– наукове обґрунтування функціонального призначення видатків бюджету шляхом визначення їхніх функцій у різних сферах, зокрема в ендогенному середовищі діють функції контролю та програмування, в екзогенному середовищі – функції розміщення, перерозподілу і стимулювання. Це дає змогу адаптувати ієрархічну структуру функцій видатків бюджету до інституційної парадигми формування та виконання видатків бюджету;

– наукові підходи до ідентифікації принципів формування й виконання видатків бюджету з урахуванням сталого гармонійного забезпечення суспільних потреб у демократичній країні з ринковою економікою, серед яких виокремлено принципи: забезпечення захисту народу і держави; легальності; інтегрованості; соціальної корисності; економічного прагматизму; ефективності; справедливості;. На відміну від інших підходів, побудований комплекс принципів визначає базову потребу в захищеності народу й держави та сприяє гармонійному здійсненню видатків бюджету з урахуванням застосування інклюзивних підходів до забезпечення суспільних потреб в умовах ринкової економіки, що дає змогу досягти суспільно значущих цілей і забезпечити ефективно використання бюджетних коштів;

– організаційно-інституційні засади формування і виконання видатків бюджету в умовах застосування результативноорієнтованого бюджетування шляхом створення й наповнення консолідованої бази даних з інформацією про окреслені цілі, визначені завдання, очікувані результати та параметри видатків бюджетів на основі розробленого чіткого алгоритму узгодження бюджетного планування з програмними документами розвитку країни, регіону чи територіальної громади, який визначає ключову роль середньострокового планування видатків бюджету та інструментів узгодження короткострокового планування видатків бюджету із середньостроковим. Це сприяє поглибленню теоретико-методологічної бази дослідження й обґрунтуванню інституційних засад застосування цифрового урядування, що розвиває стимули ефективного використання коштів бюджету і створює умови для наскрізного моніторингу результативності використання коштів бюджету для органів влади, організацій громадянського суспільства та міжнародного співтовариства;

набули подальшого розвитку:

– наукові підходи до розширення складу критеріїв класифікації видатків бюджету через введення критерію конкурентності розміщення бюджетних коштів між надавачами суспільних послуг, за яким видатки бюджету поділяються на конкурентні, умовно конкурентні й неконкурентні. Застосування запропонованого критерію класифікації видатків бюджету дає змогу проаналізувати відповідну структуру видатків бюджету і розробити пропозиції щодо розширення конкурентних підходів до розміщення бюджетних ресурсів;

– науково-методологічний підхід до розкриття сутності бюджетних видатків шляхом застосування біхевіористичного методологічного підходу в симбіозі з діалектичним та інституційним підходами, що дає змогу розглядати видатки бюджету як результат домінуючого впливу поведінкових характеристик населення для забезпечення колективних потреб, який відображає суспільне уявлення про роль і функції держави та місцевого самоврядування й архітектуру

бюджетної системи, і дослідити зміни у формуванні та виконанні видатків бюджету в контексті розвитку суспільних відносин;

– концептуальні засади побудови інституційної архітектури системи формування й виконання видатків бюджету, що дає змогу виокремити та розкрити взаємодію фундаментальних інститутів – громадянського суспільства, держави і міжнародного співтовариства, функціональне призначення заснованих ними організацій та діючих формальних (встановлення обмежень на видатки, визначення їхніх цілей, взаємодія з економічними суб'єктами, міжбюджетні відносини, застосування технологій бюджетування, комунікація з громадськістю й ін.) та неформальних інституцій (співвідношення ринку та держави, перетворення спільного на індивідуальне, патерналізм населення, трансформація коштів у послуги, інновації у використанні коштів, корупція й ін.) формування і виконання видатків бюджету. Такий підхід дає змогу ідентифікувати проблеми інституційного забезпечення формування та виконання видатків;

– науково-практичні засади побудови комунікації у сфері формування й виконання видатків бюджету між органами влади і громадськістю, основу якої становить усвідомлена участь суспільства у процесі здійснення бюджетних видатків та яка охоплює чотири основних рівні – інформування, консультування, ведення діалогу та співучасть. Чітка градація рівнів комунікації за визначеними особливими формами і критеріями оцінювання дає змогу об'єктивно характеризувати стан комунікації органів влади з громадськістю щодо формування та виконання видатків бюджету;

– інституційні засади учасницького бюджетування, яке охоплює обмін суспільних благ на внески громадян у проекти бюджету співучасті й моделює застосування процедур формування і виконання видатків бюджету, характерних для демократичного суспільства. На відміну від існуючої моделі учасницького бюджетування, пропонується модель, яка передбачає імперативність економічного внеску ініціаторів та бенефіціарів проекту в його реалізацію, дає змогу більш повно відобразити попит населення на суспільні блага, посилити стимули для розвитку організацій громадянського суспільства і зміцнити їхню роль у бюджетному процесі й сприяти підвищенню рівня бюджетної культури, що створює умови для зростання ефективності видатків бюджету загалом;

– обґрунтування впливу корупції на ефективність використання бюджетних коштів, що дає змогу на основі застосування економіко-математичного апарату (моделювання з використанням аналізу панельних даних) визначити цільну залежність оцінок ефективності використання бюджетних коштів від рівня корупції. За результатами емпіричного дослідження визначено ключове значення мінімізації корупції для забезпечення ефективності бюджетних видатків, ідентифіковано основні корупційні ризики на етапах формування та виконання видатків бюджету і запропоновано інструменти мінімізації таких ризиків.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені в дисертації теоретичні положення й методологічні підходи до вдосконалення формування та виконання бюджетних видатків одержали практичне застосування в діяльності

органів державного управління, місцевого самоврядування та організацій громадянського суспільства.

Наукові розробки стосовно вдосконалення Методичних рекомендацій щодо підготовки та затвердження бюджетного регламенту проходження бюджетного процесу на місцевому рівні, затверджених Наказом Міністерства фінансів України № 28 від 31.05.2019 р., отримали втілення в діяльності Міністерства фінансів України (довідка № 05000-08/21 від 05.11.2019 р.). Рекомендації щодо вдосконалення фінансування соціальних послуг враховані Міністерством соціальної політики України при підготовці проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» (довідка № 16342/0/2-21/57 від 21.09.2021 р.). Пропозиції щодо запровадження особливого порядку фінансування соціальних послуг під час дії воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях враховано у Проекті міжнародної технічної допомоги «Супровід урядових реформ в Україні SURGe» при підготовці Постанови Кабінету Міністрів України № 784 від 07.07.2022 р. щодо гармонізації планування видатків місцевих бюджетів на соціальні послуги з програмними документами територіальної громади, застосування оцінювання фінансової спроможності територіальної громади у забезпеченні населення соціальними послугами як багатокomпонентної методики враховано при розробленні проекту Наказу Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах» (довідка № D-72/22 від 31.08.2022 р.). Рекомендації щодо порядку публічного подання інформації про використання коштів головними розпорядниками коштів обласного бюджету взято за основу ухваленого Тернопільською обласною радою рішення № 1885 від 10.02.2015 р. «Про порядок публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області» (довідка № 09-925 від 08.09.2015 р.). Рекомендації щодо визначення показників результативності у проектах регіонального розвитку з урахуванням рекомендацій стосовно формування бюджетних програм використані Департаментом економічного розвитку і торгівлі Тернопільської ОДА при підготовці проекту заходів з реалізації у 2018–2020 рр. Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року (довідка № 01/3-491 від 06.06.2017 р.). Пропозиції щодо підвищення доступності бюджетних послуг для людей та посилення впливу громадськості на їхнє надання і забезпечення належного рівня прозорості місцевого бюджету враховані Тернопільською міською радою при розробленні проекту Статуту територіальної громади міста Тернопіль (довідка № 2085/01 від 21.09.2010 р.). Розробки щодо організації бюджетних слухань взято за основу рішення Виконавчого комітету Тернопільської міської ради № 898 від 21.11.2018 р. «Про затвердження Положення про бюджетні слухання» (довідка № 64/08 від 15.01.2019 р.). Рекомендації щодо оцінювання місцевих бюджетів інститутами громадянського суспільства, розширення їхньої участі в управлінні місцевими фінансами та вдосконалення комунікацій між органами місцевого самоврядування й громадськістю застосовані в діяльності Центру політико-правових реформ

(довідка № 11/05-18 від 11.05.2018 р.). Розроблена методика оцінювання ефективності місцевих бюджетів і тренінгова програма для громадських активістів, депутатів місцевих рад та представників органів місцевого самоврядування застосовані в діяльності Міжнародного фонду «Відродження» (довідка № 283 від 17.03.2010 р.), компанії «Менеджмент Системс Інтернешнл» (довідка № 154 від 21.05.2009 р.), Інституту суспільно-економічних досліджень (довідка № 00-01/9/2019 від 20.09.2019 р.). Основні науково-теоретичні результати дисертації використовуються у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету при викладанні дисциплін «Бюджетний менеджмент», «Управління державними доходами та видатками», «Управління фінансовими ресурсами територіальних громад», «Оцінювання ефективності бюджетних видатків», а також у процесі підготовки підручників і навчальних посібників (довідка № 126-28/1243 від 23.06.2021 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою роботою, в якій викладено авторський підхід до формування теоретичних, методологічних та прикладних засад вдосконалення видатків бюджету відповідно до пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави. Внесок автора в колективно опубліковані праці конкретизовано у списку публікацій. Теоретичні узагальнення, висновки і пропозиції, які виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні узагальнення, наукові розробки й аналітичні результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях, конгресах, симпозіумах, семінарах, круглих столах: «Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 2008 р.), «Економічний та соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2009 р., 2010 р., 2011 р.), «Модернізація технологій управління в системі державної служби в органах місцевого самоврядування» (м. Тернопіль, 2009 р.), «Модернізація на економіката – макроекономічески, фінансови и социални аспекти» (м. Свищов, Болгарія, 2009 р.), «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ» (м. Тернопіль, 2011 р., 2012 р., 2013 р., 2014 р.), «Інституціоналізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях» (м. Тернопіль, 2011 р.), «Публічне управління та регіональна політика в країнах Центральної і Східної Європи: треті регіональні та муніципальні читання» (м. Форос, 2012 р.), «Перспективи розвитку фінансової системи України» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків» (м. Тернопіль, 2015 р., 2016 р., 2017 р., 2018 р.), «Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози» (м. Тернопіль–сміт Вишнівець, 2015 р.), «Наукові читання пам'яті С. І. Юрія» (м. Тернопіль, 2015 р., 2017 р., 2018 р., 2022 р.), «Бюджетна політика: прагматичні підходи до стратегічних рішень» (м. Київ, 2016 р.), «Партисипативні практики: урбаністика, культура, бюджетування» (м. Львів, 2016 р.), «Публічне звітування про результати використання коштів обласного бюджету за 2016 рік: підсумки і перспективи» (м. Тернопіль, 2017 р.),

«Програмно-цільовий метод бюджетування – інструмент підвищення ефективності управління місцевими фінансами» (м. Тернопіль, 2017 р.), «Вплив аналітичних центрів на реформи у регіонах» (м. Київ, 2017 р.), «Ефективне використання коштів та резерви збільшення доходів бюджетів ОТГ» (м. Рівне, 2018 р.), «Strengthening parliament's oversight function in Eastern Parliamentship countries» (м. Київ, 2018 р.), «Надання соціальних послуг недержавними організаціями: співпраця з органами місцевого самоврядування та фінансові механізми» (м. Сєвєродонецьк, 2020 р.), «Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання» (м. Кременчук, 2018 р.), «Соціальні послуги для сімей з дітьми у громадах» (м. Київ, 2020 р.), «Proceedings of the 2021 VII International Scientific Conference Determinants of Regional Development» (м. Піла, Польща, 2021 р.

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 62 наукові праці, у тому числі: 27 статей у наукових фахових виданнях України (з яких три – у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science і Scopus), розділи у колективній монографії і 34 наукові праці, в яких додатково відображено наукові результати дисертації. Загальний обсяг наукових праць, опублікованих автором особисто – 50,15 д. а.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (669 найменувань на 66 сторінках), 24 додатків на 83 сторінках і містить 40 таблиць та 43 рисунки. Основний текст розміщений на 404 сторінках. Повний обсяг роботи становить 553 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі дисертації «**Концептуальні засади бюджетних видатків**» розкрито теоретико-прагматичні підходи до з'ясування сутності видатків бюджету, детермінанти бюджетних видатків у демократичному суспільстві та їхнє функціональне призначення в країні з демократичними відносинами у суспільстві та ринковою економікою.

Аргументовано наявність передумов для того, щоб у послідовності дослідження бюджету пріоритет надавати видаткам перед доходами. Це відкриває більше можливостей не лише при визначенні ролі видатків бюджету в економічній системі та соціальній сфері, а й при формуванні раціональної бюджетної політики. Встановлено, що означений підхід передбачає першорядне визначення функцій, які властиві державі з ринковою економікою і для реалізації яких плануються бюджетні видатки. Таким чином, встановлення меж державного втручання зумовлюється доцільністю, а не спроможністю державного апарату залучити фінансові ресурси в бюджет, що переважно передбачає максимізацію податкового навантаження.

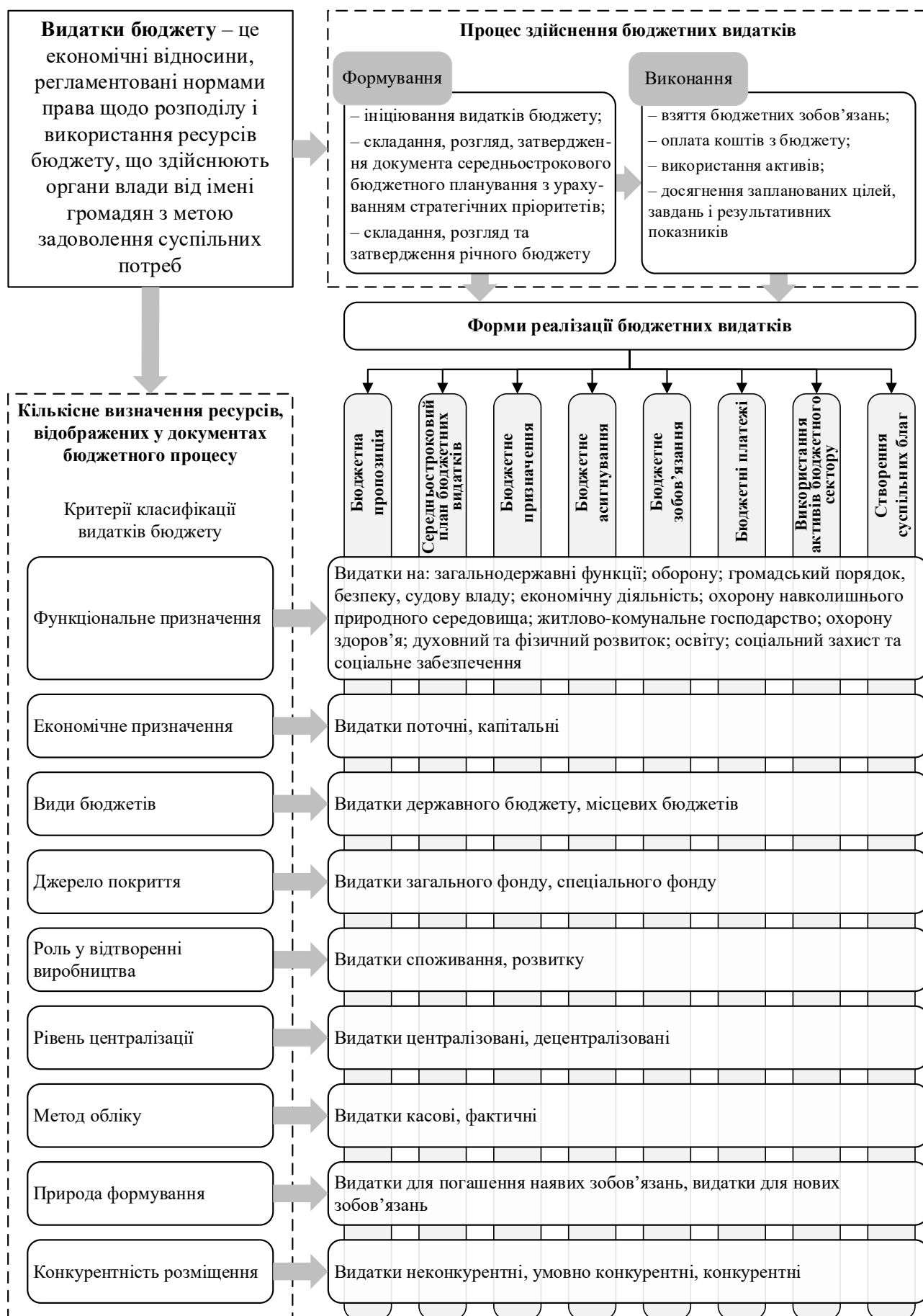
Трансформація суспільних відносин та розвиток інформаційного суспільства ведуть до постійної зміни поглядів науковців на основи функціонування бюджетної системи й управління бюджетними ресурсами. На основі виокремлення іманентних ознак тлумачення сутності бюджетних видатків запропоновано науковий підхід до їхнього позиціонування як багатогранного

явища, що має динамічну (процес витрачання коштів) і статичну (кількісне визначення ресурсів) форми вияву. Використання місткого універсального поняття «видатки бюджету» дає змогу розглядати це явище у двох площинах: як кількісне визначення ресурсів, що використовуються органами влади на визначені цілі, та як сам процес використання бюджетних коштів (рис. 1).

Дескрипція процесу витрачання бюджетних коштів охоплює два послідовних етапи: формування видатків та їхнє виконання. До основних складових формування видатків бюджету належать: ініціювання видатків бюджету, складання, розгляд, затвердження документа середньострокового бюджетного планування, його корегування; складання, розгляд і затвердження бюджету. Виконання видатків бюджету передбачає взяття бюджетних зобов'язань, оплату коштів з бюджету, використання активів бюджетного сектору та досягнення запланованих цілей, завдань та результативних показників. З'ясовано, що у процесі здійснення бюджетних видатків вони набувають різних форм: бюджетної пропозиції, видатків перспективного плану, бюджетного призначення, бюджетного асигнування, бюджетного зобов'язання, бюджетного платежу, зменшення вартості активів держави, суспільних благ.

Таксономія видатків бюджету за низкою важливих критеріїв дає змогу досліджувати окремі компоненти видатків бюджету залежно від визначених цілей. Обґрунтовано доцільність запровадження в наукову класифікацію видатків бюджету важливого критерію їхнього групування – конкурентності розміщення бюджетних коштів між надавачами суспільних послуг. Розвиток фінансової науки та еволюція бюджетного менеджменту створили умови для проникнення ринкових підходів до управління фінансовими ресурсами в державний сектор економіки. Використання такого критерію відкриває перспективи для дослідження бюджетних видатків щодо їхньої відповідності базовому принципу ринкової економіки конкурентності, що сприяє ефективному використанню ресурсів і водночас накладає певні обмеження щодо доступності суспільних послуг. Аргументовано, що видатками, які розміщуються на конкурентних засадах, можна вважати такі, щодо яких застосовується постійно діючий порядок надання бюджетних коштів надавачам суспільних послуг незалежно від форм власності на конкурсних засадах відповідно до визначених критеріїв. Умовно конкурентними видатками є такі, які на конкурентних засадах розміщуються на нерегулярній основі та/або між надавачами суспільних послуг лише державного сектору. До неконкурентних видатків належать такі, які здійснюються, коли бюджетні кошти розміщуються між надавачами суспільних благ винятково за адміністративним рішенням без конкурсних процедур.

Доведено, що основні параметри видатків бюджету – обсяг, структура й ефективність – залежать від впливу таких основних детермінант, як суспільство, економіка, науково-технічний прогрес, міжнародні відносини і корупція. Визначальну роль у встановленні параметрів витрачання бюджетних коштів відіграє суспільство. Його вплив здійснюється через механізми прямої й непрямої демократії. Залежність видатків бюджету від національної економіки полягає насамперед в окресленні меж ресурсів, доступних для перерозподілу через бюджет. Проте розвиненість економічних відносин формує також

Рис. 1. Концептуальні засади сутності бюджетних видатків

потенціал для застосування ефективних моделей здійснення видатків бюджету. Проникнення науково-технічного прогресу у виробництво суспільних послуг може привести до зміни попиту на такі послуги і підвищення ефективності бюджетних видатків через удосконалення процесів суспільного виробництва. Для видатків бюджету вплив науково-технічного прогресу виявляється не лише в запровадженні у сферу створення суспільних благ нових розробок, а й у виведенні застарілих технологій. В умовах глобалізації видатки бюджету залежать також від рівня розвитку міжнародних відносин та сформованого у цій сфері потенціалу впливу на фінансову систему.

Дослідження еволюції наукових положень щодо функціонального призначення бюджетних видатків дало змогу обґрунтувати доцільність виокремлення функцій в ендогенному середовищі, яке утворюють суб'єкти, що здійснюють видатки бюджету, та екзогенному середовищі, що формують усі інші суб'єкти, які є основним реципієнтом суспільних благ. В ендогенному середовищі бюджетні видатки виконують функції програмування (сприяння досягненню окреслених цілей, визначених завдань та очікуваних результатів) і контролю (забезпечення можливості моніторингу й оцінювання діяльності суб'єктів формування та виконання бюджетних видатків). В екзогенному середовищі видатки виконують функції розміщення (створення пропозиції суспільних благ для задоволення потреб населення та інших економічних суб'єктів), перерозподілу (надання бюджетних трансфертів для зменшення нерівності у суспільстві, територіальних дисбалансів й ін.) та стимулювання (корегування обсягу і структури бюджетних видатків та підходів до їхнього розміщення, що створює стимули для визначених економічних суб'єктів).

Критичний аналіз наукових праць уможливив уточнення комплексу принципів формування і виконання видатків бюджету із урахуванням збалансованого управління видатками бюджету в демократичній країні з ринковою економікою. Розроблені принципи визначають пріоритет видатків бюджету щодо забезпечення базової потреби в національній безпеці з одночасним сприянням соціальній справедливості й стимулюванням економічної ефективності та дотриманням фундаментальних демократичних правил у відносинах між суб'єктами управління бюджетними видатками і громадянами. Аргументовано необхідність врахування запропонованих принципів для оцінювання видатків державного та місцевих бюджетів і визначення напрямків їхнього вдосконалення.

Другий розділ роботи **«Методологічні домінанти дослідження бюджетних видатків»** присвячений розробленню методології наукового пізнання бюджетних видатків та формуванню на їх основі методичних підходів до оцінювання бюджетних видатків.

Потреба дослідження видатків бюджету зумовлюється такими головними причинами: еволюцією суспільного сприйняття ролі видатків бюджету в задоволенні потреб, розвитком публічного управління з децентралізацією владних повноважень і посиленням суспільного запиту на раціональне використання бюджетних ресурсів. Аргументовано, що методологія наукового пізнання теоретичних основ та практичних аспектів здійснення бюджетних

видатків має передбачати плюралістичний підхід до її побудови і базуватися на таких основних принципах: гуманізму, детермінізму, розвитку, ізоморфізму, комплексності й автохтонності. Дотримання цих принципів при дослідженні видатків бюджету – запорука детального і комплексного вивчення наявних закономірностей їхнього функціонування та формування науково обґрунтованих рекомендацій прикладного характеру.

Обґрунтовано, що всебічне пізнання бюджетних видатків у сучасний період глибоких трансформацій забезпечується шляхом поєднання діалектичного, інституційного і біхевіористичного методологічних підходів. Використання різних методологічних підходів забезпечує досягнення синергетичного ефекту в отриманні нових наукових результатів. Доведено доцільність застосування загальнонаукових, спеціальних та конкретно-наукових методів дослідження для вивчення бюджетних видатків. Поєднання різних методів наукового дослідження становить базис для виконання завдань стосовно теоретичного обґрунтування закономірностей видатків бюджету і розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення практики формування й виконання видатків бюджету.

Застосування діалектичного методологічного підходу дає змогу дослідити бюджетні видатки у процесі їхнього розвитку як всезагальний зв'язок мислення та буття, що приводить до еволюції самого явища. Наукове пізнання видатків бюджету здійснюється через послідовні переходи категорії якості в категорію кількості. В результаті наукова творчість спрямовується на вирішення актуальних проблем практики формування і виконання видатків бюджету шляхом встановлення її відповідності обґрунтованим теоретичним положенням, а через функціонування прикладної моделі здійснення видатків бюджету виявляються прогалини у теоретичних концепціях. Така конструкція розкриває методологічний підхід до поглиблення теорій формування та виконання видатків бюджету і переходу до прикладної моделі використання його коштів.

Відповідно до інституційного методологічного підходу, видатки бюджету розглянуто як процес трансформації спільних коштів бюджету в індивідуальні блага економічних суб'єктів, який визначається системою формальних та неформальних інституцій, що формують органи влади, міжнародні організації й організації громадянського суспільства. Наукове пізнання видатків бюджету із застосуванням інституційного методологічного підходу здійснюється через вивчення природи заснування і розвитку інституцій, що визначають обсяг, структуру та ефективність видатків бюджету. При цьому наукове пізнання видатків бюджету передбачає використання переважно кількісних методів наукових досліджень, які дають змогу визначити рівень впливу тих чи інших інституцій на показники бюджетних видатків.

З позиції біхевіористичного наукового підходу до дослідження бюджетних видатків їх розкрито як продукт діяльності суспільства щодо розподілу і використання суспільних фінансових ресурсів, параметри якого залежать від поведінки людей та взаємовідносин з органами влади. Обґрунтовано, що центром уваги при дослідженні видатків бюджету з допомогою біхевіористичного наукового підходу є сфера здійснення комунікації щодо

витрачання бюджетних коштів між органами влади і населенням. У межах цього підходу розроблено рекомендації щодо вдосконалення учасницького бюджетування та процедур формування і виконання видатків бюджету, які сприяють більш повному врахуванню інтересів людей при визначенні бюджетних пріоритетів й підвищенню оцінок суспільством рішень про розподіл і використання коштів бюджету.

Узагальнення поглядів науковців на дослідження впливу видатків бюджету на економічний розвиток дало змогу підсумувати, що теоретичне обґрунтування ефективності витрат бюджету базується на аналізі споживної вартості суспільних благ. У дисертації відзначено високий рівень наукового розроблення проблематики оптимального розподілу бюджетних ресурсів, але водночас вказано на абстрактність теоретичних моделей переважно через складність вартісного оцінювання вигід від отримання суспільних благ, які надаються безоплатно. В роботі аргументовано, що через високий рівень тінізації економіки України, недосконалість демократичного урядування та вразливість інформаційного середовища до внутрішніх і зовнішніх впливів сфера застосування непрямих методів вартісного визначення вигід від отримання суспільних благ в Україні є значно вужчою порівняно з розвиненими країнами.

Сформовано концептуальний підхід до багатокomпонентного оцінювання бюджетних видатків, який базується на комплексному дослідженні основних складових, що визначають стан їхнього формування та виконання. У розробленому підході передбачено дослідження: інституційних засад управління видатками на основі аналізу відповідності встановлених правил і процедур принципам здійснення бюджетних видатків; сталості, всеохопності й безперервності інституцій та їх дотримання. Організаційні аспекти формування і виконання бюджетних видатків оцінюються за збалансованістю складу суб'єктів управління видатками бюджету та їхніх функціональних повноважень і розвиненістю їхніх відносин з іншими суб'єктами щодо здійснення бюджетних видатків. Оцінювання узгодженості видатків бюджету з визначеними стратегічними пріоритетами розкривається у логічній послідовності визначених у стратегічних планах цілей, завдань та результатів у документах середньострокового бюджетного планування і річного бюджетного планування. Стан комунікації між органами влади та громадськістю визначається на основі дослідження кожного з означених рівнів комунікування – інформування, консультування, ведення діалогу й співучасті. Комплексний аналіз бюджетних видатків передбачає також використання особливих методик їхнього оцінювання, передбачених сучасними технологіями бюджетування, серед яких: програмно-цільове, гендерноорієнтоване, цифрове, екологічне бюджетування.

Вказано, що запропонованому методичному підходу до оцінювання бюджетних видатків властиві адаптивність й універсальність. Через це його можуть застосовувати органи влади, організації громадянського суспільства, неурядові аналітичні організації та наукові установи для оцінювання видатків бюджету загалом або окремих його сегментів, що сприяє забезпеченню інклюзивності процесу здійснення бюджетних видатків.

У третьому розділі «Аналіз планування та виконання видатків Державного бюджету України» проаналізовано тенденції й проблеми у плануванні видатків державного бюджету в контексті вирішення актуальних завдань соціального та економічного розвитку країни і практиці виконання видатків державного бюджету й надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам.

За результатами дослідження практики планування видатків Державного бюджету України встановлено, що воно відбувається в умовах несистемного розроблення й прийняття стратегічних планів щодо розвитку країни, а це спричиняє виникнення фундаментальної проблеми у формуванні видатків бюджету – неузгодження бюджетного планування з визначеними стратегічними пріоритетами розвитку країни. Планування видатків державного бюджету слабо пов'язане із середньостроковими програмними документами щодо економічного і соціального розвитку країни. З'ясовано, що основна причина цього полягає у наявності прогалин в інституційному забезпеченні чіткої ієрархії програмних документів розвитку держави. До того ж виявлено нерегульованість процедури розроблення бюджетної резолюції, що негативно впливає на організацію середньострокового планування бюджетних видатків.

Аргументовано, що у процесі формування видатків державного бюджету домінує короткострокове бюджетне планування. Його суттєвий недолік полягає в неузгодженні цього планування з процедурою середньострокового бюджетного планування. Частина процедур, які здійснюються в межах короткострокового бюджетного планування, дублюється з тими, які виконуються під час середньострокового бюджетного планування. Важливий недолік інституційного забезпечення короткострокового бюджетного планування – це обмеження інформаційної бази підготовки бюджетного запиту документами попереднього та поточного бюджетних років. Таким чином процес підготовки видатків бюджету відбувається переважно з урахуванням досягнутих результатів.

Складання проекту державного бюджету органами влади відбувається без належної комунікації з інститутами громадянського суспільства. Головна публічна активність припадає на етап розгляду проекту цього фінансового документа в парламенті й обмежується переважно участю народних депутатів, які при цьому виявляють високу активність в ініціюванні бюджетних видатків. Так, до проекту Державного бюджету України на 2021 р. внесено 2 451 пропозицію від народних депутатів, до проекту бюджету наступного року вже подано 3 284 пропозиції, загальний обсяг яких багатократно перевищував заплановані видатки. Це свідчить про нераціональність та непродуктивність практики корегування підготовленого урядом проекту державного бюджету, що є наслідком недосконалого інституційного забезпечення формування бюджетних видатків.

Доведено, що інституційне забезпечення виконання видатків державного бюджету містить чіткі процедури оплати коштів з бюджету, що сприяє досягненню бюджетної консолідації й дотриманню обмежень, встановлених для видатків. Проте діяльність щодо реалізації визначених цілей і завдань та

досягнення запланованих результатів з допомогою здійснення видатків врегульовано недостатньо. Внаслідок цього знижується потенціал виконання однієї з функцій видатків бюджету в ендогенному середовищі – програмування.

Визначено, що обсяги здійснених видатків Державного бюджету України мають позитивну динаміку. Впродовж 2011–2020 рр. найбільше зросли видатки державного бюджету: на охорону здоров'я – в 12,4 разу, на оборону – в 9,0 разів і на соціальний захист та соціальне забезпечення – в 5,1 разу (табл. 1). Сформована структура видатків бюджету відображає політику, спрямовану на пріоритетне задоволення суспільних запитів, пов'язаних з дією екзогенних чинників, – агресії з боку Росії й пандемії коронавірусної хвороби. Це суттєво знижує спроможність застосування видатків бюджету для повноцінного врахування суспільних потреб.

Таблиця 1

Динаміка видатків Державного бюджету України в 2011–2020 рр.

(млрд грн)

Спрямування видатків	Роки									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальнодержавні функції	40,0	44,6	50,1	65,8	103,1	118,1	142,5	162,9	168,2	163,8
Оборона	13,4	14,5	14,9	27,4	52,0	59,4	74,4	97,1	106,6	120,4
Громадський порядок, безпека та судова влада	32,1	36,5	39,2	44,7	54,7	71,7	87,8	116,8	142,4	157,7
Економічна діяльність	47,9	49,5	41,3	34,4	37,1	31,5	47,0	63,6	72,3	169,0
Охорона навколишнього природного середовища	3,0	4,1	4,6	2,6	4,1	4,8	4,8	5,3	6,4	6,6
Житлово-комунальне господарство	0,9	0,4	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1
Охорона здоров'я	10,1	11,3	12,8	10,6	11,4	12,5	16,7	22,6	38,5	125,0
Духовний та фізичний розвиток	3,8	5,5	5,1	4,9	6,6	5,0	7,9	10,1	10,0	9,8
Освіта	27,3	30,3	31,0	28,7	30,2	34,9	41,3	44,3	51,6	52,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	63,8	75,3	88,6	80,5	103,7	151,9	144,5	163,8	218,6	322,8
Разом	247,1	271,3	287,6	299,7	403,0	489,5	566,8	985,9	814,8	1 128,0
Міжбюджетні трансферти	95,0	124,4	115,8	130,6	174,0	195,4	272,6	298,9	260,4	160,1
Всього	342,2	395,7	403,5	430,2	577,0	684,9	839,4	985,9	1 075,2	1 288,1

Встановлено позитивну тенденцію щодо розширення конкурентних підходів до розміщення бюджетних видатків. Елементи конкурентного відбору містяться у низці діючих процедур здійснення видатків бюджету, зокрема видатків на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальний захист та ін. Відповідно до визначених у дисертації критеріїв, конкурентними є видатки на охорону здоров'я, що здійснюються в межах програми медичних гарантій і реімбурсації лікарських засобів. Вперше видатки за цими напрямками здійснено у 2018 р., а в 2020 р. видатки державного бюджету, що розміщуються між надавачами суспільних послуг на конкурентних засадах, вже становили 74 392,1 млн грн, або 5,8% від усіх видатків Державного бюджету України (табл. 2). З'ясовано, що навіть в умовах обмеженого фінансування запровадження конкурентних підходів до розміщення бюджетних видатків серед

надавачів суспільних послуг позитивно позначається на якості й доступності послуг охорони здоров'я.

Таблиця 2

**Обсяг видатків Державного бюджету України на охорону здоров'я,
розміщених на конкурентній основі, у 2018–2020 рр.**

Спрямування видатків	Суб'єкти надання послуг	2018 р.	2019 р.	2020 р.
Реалізація програми медичних гарантій, млн грн	Комунальні надавачі	3 435,4	16 581,8	73 766,1
	Приватні надавачі	6,2	89,8	401,2
	Фізичні особи-підприємці	5,1	78,5	224,8
	Всього	3 446,7	16 750,1	74 392,1
Реімбурсація лікарських засобів, млн грн	Комунальні надавачі	–	123,3	126,5
	Приватні надавачі	–	481,2	745,9
	Фізичні особи-підприємці	–	46	67,6
	Всього	–	650,4	940
Всього, млн грн	Комунальні надавачі	3 435,4	16 705,1	73 892,6
	Приватні надавачі	6,2	571	1 147,10
	Фізичні особи-підприємці	5,1	124,5	292,4
	Всього	3 446,7	17 400,5	75 332,1
Частка у видатках державного бюджету, %	Комунальні надавачі	0,3	1,6	5,7
	Приватні надавачі	0	0,1	0,1
	Фізичні особи-підприємці	0	0	0
	Разом	0,3	1,6	5,8

Обґрунтовано, що в період активного реформування в соціальній сфері та проведення децентралізаційних реформ зростає роль видатків Державного бюджету України на міжбюджетні трансферти місцевим бюджетам. Зміна у формуванні видатків державного бюджету на міжбюджетні трансферти зумовлена започаткуванням нової моделі фінансового вирівнювання місцевих бюджетів. Через це від початку проведення реформи зріс обсяг субвенцій з 66,2 млрд грн у 2014 р. до 166,7 млрд грн у 2015 р., або у 2,5 рази, й різко скоротилися видатки на дотації – з 64,4 млрд грн у 2014 р. до 7,3 млрд грн у 2015 р., або у майже у дев'ять разів. Перенесення акцентів у наданні міжбюджетних трансфертів з державного бюджету на новостворену ланку бюджетної системи – бюджети об'єднаних територіальних громад – стало потужним стимулом до об'єднання сіл, селищ і міст та формування нового адміністративно-територіального устрою. Наголошено, що запроваджений механізм надання місцевим бюджетам міжбюджетних трансфертів з Державного бюджету України створює передумови для більш ефективного здійснення бюджетних видатків. Підтверджено наявність ризиків доступності важливих суспільних благ, які спричиняє система горизонтального фінансового вирівнювання, до котрої внесено обмежений склад напрямів цільової фінансової підтримки місцевих бюджетів.

Акцентовано, що позитивні зміни у механізмі формування і виконання інвестиційних субвенцій пов'язані із заснуванням Державного фонду регіонального розвитку. Головні здобутки, отримані за період здійснення видатків державного бюджету на субвенції для фінансування інвестиційних

проектів, полягають у створенні комплексного інституційного забезпечення для планування та виконання субвенцій на реалізацію проектів, яке передбачає використання формульного механізму розподілу субвенцій між регіонами, проведення конкурсних процедур відбору проектів й ін. Виявлено негативну тенденцію до скорочення частки субвенцій, яка спрямовується місцевим бюджетам на фінансування проектів розвитку і розширення міжбюджетних трансфертів, що надаються без дотримання зазначених універсальних правил із домінуванням політичних чинників на формування інвестиційних субвенцій. Це негативно позначається на дотриманні принципів справедливого й ефективного розподілу ресурсів державного бюджету між місцевими бюджетами.

У четвертому розділі **«Прагматизм формування й виконання видатків місцевих бюджетів в умовах децентралізації»** оцінено практику планування видатків місцевих бюджетів в умовах проведення децентралізаційних реформ, проаналізовано видатки місцевих бюджетів у контексті виконання завдань органів місцевого самоврядування та оцінено участь громадськості у бюджетному процесі як імперативу ефективного здійснення видатків місцевих бюджетів.

Децентралізаційні реформи були ключовими в комплексі трансформаційних змін, які проводилися в Україні після 2014 р. Встановлено, що визначені у процесі бюджетної децентралізації повноваження органів місцевого самоврядування розширили можливості органів місцевого самоврядування провадити самостійну бюджетну політику щодо цільового спрямування видатків місцевих бюджетів та посилення впливу громадськості на визначення об'ємно-структурних параметрів цих видатків. Обґрунтовано, що це мало позитивний вплив на рівень ефективності видатків місцевих бюджетів, але призвело до посилення ризику неналежного врахування частини суспільно важливих напрямів використання бюджетних коштів, які з різних причин не мають достатнього рівня схвалення з боку мешканців територіальної громади.

Аналіз практики планування видатків місцевих бюджетів свідчить про слабкий його зв'язок зі стратегічними планами і програмними документами розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Визначено, що значна частина органів місцевого самоврядування дотепер не має затверджених стратегій розвитку, що значно ускладнює повноцінну імплементацію програмно-цільового підходу в процес бюджетотворення на місцевому рівні. Незважаючи на сформованість інституційної бази середньострокового бюджетного планування, його застосування на практиці супроводжується виникненням системних проблем, а затверджені прогнози місцевих бюджетів не відіграють ключової ролі у підготовці видаткової частини місцевого бюджету. До основних чинників, які стримують розвиток середньострокового планування видатків бюджету, зараховано: нерозробленість методик прогнозування параметрів місцевого бюджету, високу мінливість макроекономічних показників і соціальних стандартів, низьку сталість визначених пріоритетів розвитку на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Аргументовано, що в Україні сформовано розвинене інституційне середовище для планування видатків місцевих бюджетів у межах концепції

програмно-цільового бюджетування. На теперішній час у нормативно-правовій базі визначено типовий перелік з 90 бюджетних програм та їхніх результативних показників за сімома галузями (сферами) видатків місцевих бюджетів (табл. 3). Виявлено використання відмінних підходів до розроблення нормативно-правових актів, що визначають типовий перелік бюджетних програм і результативних показників їхнього виконання для різних галузей (сфер) видатків місцевих бюджетів. З'ясовано, що суттєві недоліки в правовому забезпеченні планування видатків місцевих бюджетів полягають у нечіткості визначення орієнтирів видатків місцевих бюджетів та неадаптованості норм до особливостей структури стратегічних планів і програмних документів розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Таблиця 3

Основні параметри типових бюджетних програм і результативних показників їхнього виконання для застосування на місцевому рівні

№ з/п	Галузь (сфера) видатків місцевих бюджетів	Кількість параметрів							
		про-грам	під-про-грам	зав-дань	результативних показників				
					всьо-го	за-трат	про-дукту	ефек-тивності	яко-сті
1.	Соціальний захист та соціальне забезпечення	24	44	54	606	101	211	182	112
2.	Освіта	16	–	16	245	124	62	36	23
3.	Фізична культура і спорт	6	19	32	299	85	60	80	74
4.	Молодіжна сфера	1	3	5	66	13	16	12	25
5.	Культура	13	0	13	308	119	113	45	31
6.	Державне управління	8	0	8	48	7	17	24	–
7.	Охорона здоров'я	22	8	28	222	66	70	57	29
	Всього	90	74	156	1 794	515	549	436	294

Видатки місцевих бюджетів протягом 2011–2020 рр. зазнали суттєвих змін як в їхніх обсягах, так і у структурі. Трансформація параметрів видатків місцевих бюджетів зумовлювалася проведенням структурних реформ у різних сферах суспільного життя, зміною підходів до бюджетного фінансування основних суспільних благ та модернізацією відповідного бюджетного інструментарію. Зокрема, впровадження цільового фінансування з державного бюджету основних складових видатків на загальну освіту привело до підвищення частки видатків на освіту (табл. 4). Проведення адміністративно-територіальної реформи, збільшення доступності адміністративних послуг і розширення бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування зумовили виникнення позитивної динаміки щодо видатків на загальнодержавні функції. Запровадження нової моделі фінансування медичної допомоги зумовило помітне зменшення частки видатків на охорону здоров'я. Збільшення обсягів ресурсів, спрямованих на забезпечення суспільними послугами, використання нових моделей фінансування суспільних благ та децентралізація бюджетних повноважень слугували сприятливими чинниками для посилення функції видатків місцевих бюджетів в екзогенному середовищі – розміщення. Різке скорочення частки видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у період здійснення бюджетної децентралізації свідчить про оптимізацію функції

бюджетних видатків – перерозподілу. В процесі розширення бюджетних повноважень органів місцевого самоврядування відбулося збільшення видатків на економічну діяльність та вдосконалення координації діяльності щодо місцевого розвитку з регіональним рівнем, що підтверджує зростання ролі видатків місцевих бюджетів у реалізації їхньої функції стимулювання.

Таблиця 4

**Структура видатків місцевих бюджетів України
відповідно до функціональної класифікації у 2011–2020 рр.**

Спрямування видатків	Роки									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Загальнодержавні функції	5,5	4,8	5,3	4,9	5,2	4,0	4,1	5,1	6,3	8,8
Оборона	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Громадський порядок, безпека та судова влада	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,4
Охорона навколишнього природного середовища	0,5	0,5	0,5	0,4	0,5	0,7	0,4	0,5	0,6	0,5
Житлово-комунальне господарство	4,7	8,9	3,5	7,9	5,7	6,0	4,7	5,3	6,2	6,9
Охорона здоров'я	21,7	21,3	22,3	20,8	21,5	16,5	14,7	16,6	16,1	10,9
Духовний та фізичний розвиток	3,9	3,7	3,9	4,0	3,5	3,1	2,8	3,4	3,9	4,7
Освіта	33,1	32,2	34,2	32,0	30,3	25,1	23,5	29,4	33,6	42,7
Економічна діяльність	6,9	5,9	4,3	4,1	6,9	17,9	9,6	13,7	14,7	20,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	23,5	22,6	25,9	25,7	26,2	26,6	24,3	25,8	18,5	5,1
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Вказано, що нерозвиненість форм участі населення у бюджетному процесі стала одним із каталізаторів проведення реформи бюджетної децентралізації. Здійснення інтенсивних реформ забезпечило створення інструментарію, спрямованого на досягнення ефективної взаємодії органів влади і громадськості щодо формування видатків місцевих бюджетів. У процесі дослідження доведено наявність системних прогалин на кожному з рівнів комунікування між органами місцевого самоврядування та громадянами в означеній сфері, особливо на рівнях консультування й ведення діалогу. Наслідками цього стали незадоволеність населення рівнем інформування органами місцевого самоврядування про використання бюджетних коштів і низький рівень задоволеності можливостями впливати на рішення місцевої ради.

П'ятий розділ дисертації «**Стратегічні орієнтири вдосконалення планування та виконання бюджетних видатків в Україні**» присвячений розкриттю підходів до вдосконалення формування та виконання видатків державного бюджету, рекомендацій щодо розвитку інклюзивної компоненти в процесі формування й виконання видатків місцевих бюджетів і визначенню шляхів реалізації потенціалу для підвищення ефективності видатків бюджету за рахунок мінімізації корупції.

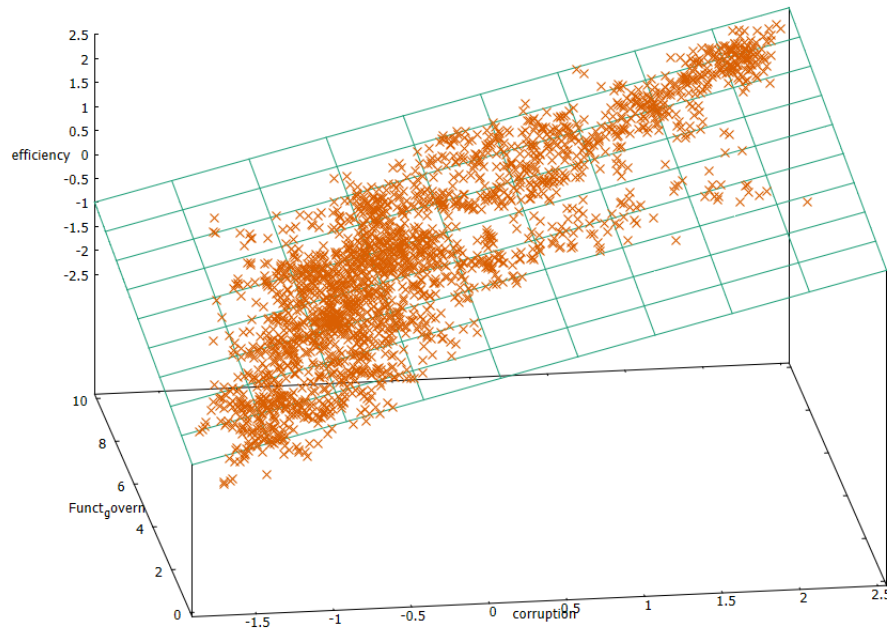
У дисертації доведено, що вдосконалення видатків державного бюджету має базуватися на забезпеченні щільного зв'язку між використанням бюджетних коштів та визначеними пріоритетами розвитку держави. Вирішення цього завдання передбачає усунення ключової прогалини у формуванні видатків Державного бюджету України – побудови системи стратегічного планування й її розвитку як головного базису бюджетного планування. Обґрунтовано рекомендацію щодо запровадження кодифікації окреслених цілей державної політики, визначених завдань і очікуваних результатів у стратегічних планах та програмних документах національного рівня, що сприятиме створенню необхідних передумов для формування розгорнутої бази даних із запланованими й досягнутими цілями, завданнями та результативними показниками. Це є необхідною складовою поширення цифрового урядування у сфері бюджетного менеджменту та в перспективі застосування елементів штучного інтелекту в управлінні видатками бюджету. Аргументовано, що використання суб'єктами формування й виконання видатків бюджету штучного інтелекту дасть змогу: збільшити ефективність використання коштів бюджету, підвищити якість планування видатків бюджету, поглибити розуміння результативності видатків, підвищити прозорість видатків бюджету та посилити контроль за використанням коштів бюджету.

Обґрунтовано, що необхідність протистояння збройній агресії Росії проти України визначає головний вектор удосконалення формування й виконання видатків державного бюджету. Подолання агресії передбачає суттєве збільшення спроможності держави у забезпеченні зростаючої потреби в суспільних благах, чого можна досягти на основі збільшення загального обсягу видатків державного бюджету. Актуальність корегування пріоритетів видатків бюджету зумовлює не лише нарощення видатків у секторі безпеки та оборони і в гуманітарному сегменті, а й посилення оборонної та безпекової компоненти в межах кожного з напрямків видатків. Для цього запропоновано розширити завдання бюджетних програм з допомогою зазначених вище складових і відобразити їхнє виконання у результативних показниках.

Вдосконалення видатків місцевих бюджетів у контексті посилення їхньої детермінованості з потребами суспільства передбачає посилення інклюзивної компоненти на всіх етапах їхнього формування й виконання. Зокрема, потребує розширення практика інформування суспільства про бюджетні видатки із використанням спрощених форм подання інформації. Водночас важливим аспектом імплементації інклюзивної компоненти у бюджетний процес на місцевому рівні має бути вдосконалення інструментів прямої участі громадськості у визначенні параметрів видатків місцевого бюджету за активної участі неурядових аналітичних організацій і наукових установ, що стає особливо важливим для рівнів комунікування – консультування й ведення діалогу.

В дисертації розкрито переваги застосування учасницького бюджетування, що базується на внесках ініціаторів проектів та їхніх бенефіціарів. Розроблено модель бюджету співучасті, яка передбачає взяття зобов'язання розробниками проектів щодо здійснення часткових внесків у їхню реалізацію у формі грошових коштів, робіт, послуг і матеріальних цінностей.

На основі емпіричного дослідження впливу різних чинників (рівня корупції, співвідношення бюджетних витратів та ВВП, складових елементів індексу демократії – стану виборчого процесу і плюралізму, демократичності функціонування влади, залученості у політику, політичної культури та громадських свобод) на ефективність бюджетних витратів 160 країн світу за 14 років (2006 р., 2008 р., 2010–2021 рр.) з допомогою економіко-математичного інструментарію доведено, що найбільший вплив на ефективність бюджетних витратів (efficiency) справляють корупція (corruption) і демократичність урядування (Funct_govern) (рис. 2).

Рис. 2. Залежність оцінок ефективності бюджетних витратів від рівня корупції та демократичності функціонування влади

Для аналізу залежності оцінки ефективності бюджетних витратів від корупції та демократичності функціонування побудовано панельну модель з фіксованими ефектами, коефіцієнт детермінації якої дорівнює $R^2 = 0,98$, що вказує на високу якість моделі. На основі емпіричного дослідження обґрунтовано доцільність застосування саме панельної моделі з фіксованими ефектами (табл. 5).

Таблиця 5

Основні оцінки панельної моделі залежності ефективності бюджетних витратів від рівня корупції та демократичності функціонування влади

Назва змінної	Коефіцієнт	Статистична похибка	t-статистика	p-значення	Значущість
const	-0,0922	0,0227	-4,055	5,19e-05	***
corruption	0,4871	0,0206	23,63	1,41e-109	***
Funct_govern	0,0214	0,0044	4,811	1,61e-06	***
Середнє значення залежної змінної		-0,0322	Статистичне відхилення залежної змінної		1,0029
Сума квадратних залишків		44,7246	Стандартна помилка регресії		0,1467
R-квадрат		0,9801	Скорегований R-квадрат		0,2504

* – значущість на 10%-ому рівні, ** – значущість на 5%-ому рівні, *** – значущість на 1%-ому рівні.

Рівняння залежності ефективності бюджетних витраток від факторіальних ознак має такий вигляд:

$$\text{efficiency} = -0,0922 + 0,487 \cdot \text{corruption} + 0,0214 \cdot \text{Func\_govern} \quad (1)$$

Встановлено, що поліпшення оцінок рівня корупції на одиницю приводить до зростання ефективності бюджетних витраток на 0,487 при незмінних інших факторах. Аналогічно збільшення значень демократичності функціонування влади на одиницю веде до зростання ефективності бюджетних витраток на 0,0214 при незмінних інших факторах. Вплив рівня корупції на ефективність бюджетних витраток є визначальним для результативного фактора.

Доведено, що важлива умова підвищення ефективності витраток бюджету – це активізація заходів антикорупційної політики. Запропоновано комплекс заходів для протидії корупційним ризикам на етапі формування витраток бюджету з допомогою таких інструментів, як: впровадження декларування доброчесності ініціаторів витраток бюджету; забезпечення прозорості бюджетного планування та інклюзивності бюджетного процесу, що досягається шляхом участі у ньому організацій громадянського суспільства; вдосконалення процедур розгляду і затвердження бюджету, які передбачають можливість проведення аналізу бюджетних витраток неурядовими аналітичними організаціями, науковими установами й ін.; розширення сфери застосування формалізованих методів розподілу міжбюджетних трансфертів; покращення алгоритмів виявлення та оцінювання корупційних ризиків при формуванні витраток бюджету. Наголошено, що основні зусилля щодо протидії корупційним ризикам на етапі виконання бюджету потрібно докладати в напрямку вдосконалення ризикоорієнтованого державного фінансового контролю, поліпшення антимонопольного реагування на зловживання у сфері витрачання бюджетних коштів, підвищення прозорості та публічності використання бюджетних коштів. Реалізовані заходи не лише дадуть змогу досягти підвищення ефективності бюджетних витраток, а й матимуть загалом позитивний вплив на основні сфери життєдіяльності країни.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження розроблено нові підходи до вирішення проблеми здійснення бюджетних витраток в контексті виконання пріоритетних завдань розвитку країни, регіонів і територіальних громад. Це дало змогу сформулювати низку концептуально-теоретичних, методологічних та науково-практичних висновків, спрямованих на досягнення мети наукового дослідження:

1. Визнано, що об'єктивні потреби в суспільних благах й у бюджетних витратках є визначальними для побудови системи розподільчих і перерозподільчих відносин в економічній системі та слугують обґрунтуванням необхідності акумулювання бюджетних надходжень. Первинність витраток у формуванні бюджету пояснюється також характером суспільних відносин у процесі обміну суспільних благ на сплачені податки, відповідно до морально-етичних аспектів якого передбачається початкове визначення обсягів і якості благ перед залученням платежів до бюджету. Дотримання обґрунтованої

послідовності цих етапів дає змогу відійти від концепції розподілу наявних ресурсів у бюджеті й оцінювати доцільність визначення кожного напрямку використання коштів.

2. У дисертації подано авторське трактування бюджетних видатків, сутність яких розкривається через такі ознаки, як зміст та характер економічних відносин, об'єкт і суб'єкти, суспільна належність. Застосування розробленого в науковій роботі підходу до пізнання явища видатків бюджету як кількісного визначення фінансових ресурсів, що є предметом розподілу й використання з бюджету та як процесу формування і виконання цих видатків одночасно дає змогу обґрунтувати доцільність застосування для фокусованого вивчення їхніх основних аспектів наукової класифікації видатків із використанням актуальних критеріїв та декомпозиції процесу формування і виконання видатків бюджету.

3. Аргументовано, що бюджетні видатки, будучи продуктом життєдіяльності суспільства, перебувають під безпосереднім його впливом, але він переважно обмежений та визначається такими головними детермінантами, як національна економіка, науково-технічний прогрес, міжнародні відносини і корупція. Військову агресію визначено як потужну зовнішню детермінанту бюджетних видатків у складі чинників міжнародних відносин. Узагальнення результатів дослідження ключових аспектів впливу війни на видатки бюджету дає змогу виокремити основні наслідки від нього для видаткової частини бюджету, серед яких: різке зростання обсягу військових видатків та збільшення їхньої частки у структурі бюджетних видатків; зростання загального обсягу видатків бюджету і співвідношення цих видатків та ВВП; збільшення дефіциту бюджету й посилення залежності бюджетних видатків від наявних валютних резервів у державі або можливих зовнішніх запозичень; погіршення контролю за використанням бюджетних коштів і зниженням їхньої ефективності.

4. Виділено функції бюджетних видатків в ендогенному та екзогенному середовищах. При цьому вказано, що при застосуванні програмно-цільового методу формування і виконання бюджету його видатки забезпечують умови та створюють стимули для раціонального планування діяльності суб'єктів витрачання бюджетних коштів на основі результативних показників й їхнього досягнення, що веде до реалізації функції програмування. Необхідність визначення функції контролю зумовлюється особливістю функціонування системи публічного управління в демократичному суспільстві. Реалізація ж функцій бюджетних видатків в екзогенному середовищі – розміщення, перерозподілу і стимулювання визначається роллю держави в ринковій економіці та забезпеченні суспільного добробуту.

5. Сформовано комплекс принципів здійснення бюджетних видатків, який передбачає першорядне забезпечення суспільних потреб у національній безпеці. Доведено, що для демократичних країн ключова роль належить принципам, що забезпечують суспільне схвалення вибору пріоритетів формування бюджетних видатків та підзвітність органів влади громадськості за результати використання бюджетних коштів. Визначено низку принципів, що забезпечують гармонійний і збалансований вплив на інклюзивний розвиток національної економіки та соціальної сфери. З урахуванням обґрунтованого комплексу принципів

запропоновано рекомендації щодо вдосконалення формування і виконання видатків державного та місцевих бюджетів України, спрямовані на вирішення існуючих проблем і сталого забезпечення актуальних суспільних потреб.

6. З огляду на складність і багатогранність бюджетних видатків у дисертації розроблено та використано методологічну базу, що ґрунтується на плюралістичному підході до визначення методології. За основу розробленої методології взято діалектичний, інституційний і біхевіористичний методологічні підходи в орієнтації на ідентифікацію проблем та окреслення шляхів їхнього вирішення щодо оптимального формування й виконання видатків бюджету на основі системного врахування суспільних потреб, раціональності здійснення процедур формування і виконання видатків бюджету та взаємодії з організаціями громадянського суспільства й врахування впливу міжнародного співтовариства.

7. Побудовано інституційну архітектуру формування і виконання бюджетних видатків, яка містить основні базові інститути, а саме: громадянське суспільство, державу та міжнародне співтовариство, що створюють організації для виконання тих чи інших завдань у межах окресленої місії. Акцентовано на необхідності пріоритетного дослідження взаємодії базових інститутів і заснованих ними організацій як визначального чинника створення формальних та неформальних інституцій управління бюджетними видатками. Отримані результати застосовано для розроблення комплексу рекомендацій щодо вдосконалення видатків державного бюджету, які перебувають під впливом сильних зовнішніх детермінант, і пропозицій щодо покращення процесу інклюзивного формування та виконання видатків місцевих бюджетів.

8. Аргументовано доцільність застосування багатокомпонентного підходу до оцінювання видатків бюджету, розробленого на основі інституційного й біхевіористичних методологічних підходів та призначеного для кількісного і змістового аналізу основних складових формування й виконання видатків бюджету. Застосування розробленого підходу до оцінювання видатків державного та місцевого бюджетів дало змогу визначити ключові проблеми й довести необхідність реалізації комплексу пропозицій щодо вдосконалення використання коштів бюджету в Україні.

9. Проведено аналіз практики планування видатків державного бюджету, який відображає слабкий зв'язок видатків зі стратегічними планами і програмними документами економічного і соціального розвитку країни. У бюджетному процесі України переважає короткострокове бюджетне планування, однією з головних проблем якого є його неузгодженість з процедурою середньострокового бюджетного планування, запровадженою в нашій країні. Розроблено концептуальні засади застосування послідовних процедур формування видатків бюджету, що базується на системному врахуванні стратегічних пріоритетів, виражених в окреслених цілях, визначених завданнях та очікуваних результатах і дотриманні логічного зв'язку в процесі середньострокового планування бюджетних видатків, складання річного бюджету й підготовки бюджетних програм.

10. Виявлено, що обсяги видатків Державного бюджету України мають позитивну динаміку: впродовж останнього десятирічного періоду суттєво зросли

видатки як загального, так і спеціального фонду. Так, обсяг видатків загального фонду збільшився з 296,0 млрд грн у 2011 р. до 1 099,2 млрд грн у 2020 р., або у 3,7 разу. З'ясовано, що причиною виникнення різких коливань в обсягах та структурі видатків державного бюджету було здійснення цілеспрямованого впливу процесів реформування щодо надання суспільних благ. Наявність недоліків у формуванні стратегічних планів і програмних документів, на основі яких реалізовувалися системні реформи, та дезінтегрованість процесів затвердження стратегічних планів, програмних документів і бюджетних видатків та проведення контролю їхнього виконання стали основними бар'єрами для моніторингу й оцінювання результативності видатків суб'єктами бюджетного менеджменту.

11. З'ясовано, що склад і структура міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам зазнали значних змін під впливом трансформації системи міжбюджетних відносин. У процесі проведення адміністративно-територіальної реформи та бюджетної децентралізації відбулося запровадження системи горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів, а механізм фінансового забезпечення соціальних функцій органів місцевого самоврядування вже не використовується. Через це у 2015 р. спостерігалися кардинальні зміни у видатках державного бюджету на міжбюджетні трансферти, що призвели до зростання обсягу субвенцій і різкого скорочення видатків на дотації. Розроблено рекомендації щодо усунення основних недоліків у практиці надання міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам.

12. Шляхом аналізу практики планування видатків місцевих бюджетів встановлено, що, незважаючи на наявність у великої частини адміністративно-територіальних одиниць затверджених стратегій розвитку, вони переважно не є основою для формування видатків місцевих бюджетів. Незважаючи на сформованість інституційної бази середньострокового бюджетного планування, його застосування на практиці супроводжується виникненням системних проблем, а підготовлені в його межах документи не відіграють ключової ролі у формуванні видаткової частини місцевого бюджету. Визначено, що до основних чинників, які стримують розвиток середньострокового планування видатків бюджету, належать: нерозробленість методик прогнозування параметрів місцевого бюджету, низький рівень сталості окреслених пріоритетів розвитку на національному, регіональному та місцевому рівнях.

13. Встановлено високу волатильність обсягів та структури видатків місцевих бюджетів, зумовлену бюджетною децентралізацією і проведенням реформ щодо фінансування суспільних благ на національному рівні. Запровадження цільового фінансування з державного бюджету основних складових видатків на загальну освіту сприяло збільшенню цих видатків місцевих бюджетів. Виявлено тенденцію до суттєвого зменшення обсягів видатків місцевих бюджетів на охорону здоров'я та соціальний захист і соціальне забезпечення, зумовлену зростанням ролі держави у задоволенні соціальних потреб населення. В цей же період констатовано стійке збільшення видатків на розвиток місцевої інфраструктури, стимулювання економічної

діяльності й удосконалення адміністративних послуг. Визначено системні недоліки у моніторингу ефективності використання коштів місцевих бюджетів.

14. У межах реформ, які проводилися після Революції Гідності, розроблено інструментарій, призначений для забезпечення ефективної взаємодії владних інституцій і громадськості щодо формування видатків місцевих бюджетів. У процесі дослідження встановлено наявність системних прогалин на кожному з рівнів комунікування між органами місцевого самоврядування та громадськістю у таких сферах: інформуванні, консультуванні, веденні діалогу і налагодженні партнерства. Розроблено пропозиції щодо підвищення затребуваності інструментів налагодження комунікації з боку громадянського суспільства й організаційної спроможності органів місцевого самоврядування в активній взаємодії з населенням.

15. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення формування й виконання бюджетних видатків, які охоплюють актуальні завдання стосовно зміцнення організаційної спроможності суб'єктів управління видатками бюджету, розвитку інституційного забезпечення здійснення бюджетних видатків, чіткого визначення пріоритетів використання коштів бюджету, налагодження дієвих комунікацій із суспільством та модернізації технологій бюджетування. Визначено характерні особливості окреслених завдань для періодів протистояння збройній агресії Росії проти України і післявоєнної розбудови. Обґрунтовано рекомендацію щодо збільшення обсягів ресурсів державного бюджету на посилення національної безпеки та врахування безпекового, оборонного й гуманітарного компонентів у завданнях та очікуваних результатах бюджетних програм за всіма напрямками видатків державного бюджету.

16. За основу вдосконалення видатків місцевих бюджетів запропоновано взяти поглиблення інклюзивних підходів до їхнього формування і виконання, що передбачає розширення можливостей кожного громадянина брати участь у бюджетному процесі й покращенні процедур бюджетотворення за участі організацій громадянського суспільства. Розглянуто переваги застосування учасницького бюджетування, яке базується на внесках розробників проектів та їхніх бенефіціарів. Побудовано модель, за якою розробники проектів беруть на себе зобов'язання забезпечити частковий внесок у реалізацію цих проектів у формі грошових коштів, робіт, послуг і матеріальних цінностей.

17. За результатами емпіричного дослідження залежності ефективності бюджетних видатків від низки чинників у різних країнах світу виявлено переважаючий вплив рівня корупції. Підвищення ефективності видатків бюджету має передбачати реалізацію заходів антикорупційної політики. В роботі ідентифіковано комплекс корупційних ризиків, характерних для кожного етапу формування та виконання видатків бюджету, і створено комплекс інструментів для мінімізації цих ризиків. Розроблено рекомендації щодо їхньої мінімізації з урахуванням особливостей формування й виконання видатків бюджету.

Основні результати дослідження використовуються у діяльності Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, виконавців Проекту міжнародної технічної допомоги «Супровід урядових реформ в Україні SURGe», Тернопільської обласної ради, Тернопільської міської

ради, виконавчого комітету Тернопільської міської ради, Центру політико-правових реформ, Міжнародного фонду «Відродження», компанії «Менеджмент Системс Інтернешнл», Інституту суспільно-економічних досліджень, а також у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ **Наукові праці, які відображають основні наукові результати дисертації:**

1. Malyniak B., Martyniuk O., Kyrylenko O. The Impact of Corruption on the Efficiency of Public Spending Across Countries with Different Levels of Democracy. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2019. Vol. 1, № 28. P. 290–301. (особистий внесок здобувача: розкрито теоретичні засади впливу корупції на ефективність бюджетних видатків, узагальнено результати аналізу залежності ефективності видатків бюджету від рівня корупції в державах з різними рівнями розвитку демократії та розкрито існуючі залежності) (0,50 д.а.).

2. Malyniak B., Martyniuk O., Kyrylenko O. Corruption and efficiency of public spending in states with various public management types. *Economic Annals-XXI*. 2019. Vol. 178, Is. 7-8. P. 17–27 p. (особистий внесок здобувача: проаналізовано вплив корупції на ефективність бюджетних видатків у країнах з різними типами суспільно-політичних відносин, а саме: повна свобода, недосконала демократія, гібридний режим і авторитаризм. Досліджено вплив демократії та її складових на зв'язок суспільного сприйняття корупції й ефективності бюджетних видатків) (0,40 д.а.).

3. Малиняк Б., Кириленко О., Горин В., Дерлиця А. Екзогенні детермінанти публічних видатків у сучасному глобалізованому світі. *Financial and credit activity problems of theory and practice*. 2021. Vol. 6, № 41. С. 572–581. (особистий внесок здобувача: (розкрито вплив геополітичних, юридичних, інфраструктурних і екологічних чинників на видатки бюджету) (0,50 д.а.).

4. Малиняк Б. Пріоритетні напрямки підвищення результативності видатків місцевих бюджетів України на охорону здоров'я. *Наука й економіка*. 2008. № 2 (10). С. 54–63(0,80 д.а.).

5. Кириленко О., Малиняк Б. Бюджетні видатки на розвиток інфраструктури держави: теоретичне обґрунтування, вітчизняний досвід. *Фінанси України*. 2008. № 7. С. 3–16. (особистий внесок здобувача: розкрито теоретичні аспекти бюджетного фінансування інфраструктури) (0,50 д.а.).

6. Малиняк Б. Механізм надання субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам в умовах становлення громадянського суспільства. *Світ фінансів*. 2009. Вип. 4 (21). С. 69–82 (1,05 д.а.).

7. Малиняк Б. Стан і проблеми фінансового контролю на місцевому рівні в Україні. *Наука молода*. 2009. № 12. С. 148–153(0,57 д.а.).

8. Малиняк Б. Залучення інститутів громадянського суспільства до управління місцевими бюджетами: сучасний стан і шляхи вдосконалення. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2010. Вип. 1. С. 29–40 (0,96 д.а.).

9. Малиняк Б. Стан прозорості бюджетного процесу на місцевому рівні. *Наука й економіка*. 2010. № 1(17). С. 36–45 (0,86 д.а.).

10. Малиняк Б. С., Письменний В. В. Проблематика бюджетних видатків на економічну діяльність. *Наукові праці НДФІ*. 2011. № 3 (56). С. 67–77 (особистий внесок здобувача: розкрито склад видатків державного та місцевих бюджетів на економічну діяльність і визначено існуючі проблеми) (0,50 д.а.).

11. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В. Зарубіжна практика надання інвестиційних субвенцій місцевим бюджетам і перспективи її запровадження в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2011. Вип. 4. С. 42–58 (особистий внесок здобувача: розкрито особливості формування видатків національних бюджетів на інвестиційні субвенції) (0,40 д.а.).

12. Кириленко О., Малиняк Б., Лучка А., Русін В. Вдосконалення ресурсного забезпечення та виконання місцевих бюджетів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2012. Вип. 4. С. 36–46 (особистий внесок здобувача: проаналізовано виконання місцевих бюджетів на сучасному етапі розвитку) (0,32 д.а.).

13. Малиняк Б. Пріоритети удосконалення соціальних видатків держави. *Світ фінансів*. 2013. Вип. 4. С. 58–68 (0,75 д.а.).

14. Малиняк Б. С. Теоретичні положення оцінювання впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток регіонів. *Наука й економіка*. 2013. № 1 (29). С. 26–36 (1,05 д.а.).

15. Малиняк Б. Напрямки модернізації казначейського обслуговування бюджетів в Україні. *Світ фінансів*. 2014. Вип. 2. С. 48–55 (0,85 д.а.).

16. Малиняк Б. Трансформація місцевих бюджетів в ефективне джерело зростання суспільного добробуту. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2015. Вип. 2. С. 73–85 (1,08 д.а.).

17. Малиняк Б. Детінізація місцевих фінансів як передумова бюджетної децентралізації в Україні. *Фінанси України*. 2015. № 5. С. 69–80 (0,82 д.а.).

18. Малиняк Б. Теоретичні основи формування бюджетних видатків. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 4 (49). С. 83–94 (1,05 д.а.).

19. Кириленко О. П., Малиняк Б. С. Унікальний досвід організації публічного звітування про результати використання коштів обласного бюджету: уроки для поширення. *Фінанси України*. 2017. № 3. С. 36–50 (особистий внесок здобувача: розкрито особливості концепції публічного звітування про результати використання коштів місцевих бюджетів; проведено порівняльний аналіз й існуючою практикою звітування про виконання місцевих бюджетів) (0,45 д.а.).

20. Малиняк Б., Підлісний І. Ефективність видатків місцевих бюджетів: механізм контролю в Шотландії та уроки для України. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 3 (56). С. 41–57 (особистий внесок здобувача: досліджено інституційне забезпечення контролю за видатками місцевих бюджетів у Шотландії та розкрито перспективи його запровадження в Україні) (0,90 д.а.).

21. Малиняк Б. С. Недоліки планування бюджетів об'єднаних територіальних громад органами місцевого самоврядування та шляхи їх усунення. *Фінанси України*. 2019. № 5. С. 94–111 (1,42 д.а.).

22. Малиняк Б. С. Бюджетне планування і пріоритети розвитку громад: інструменти гармонізації та проблеми їх застосування. *Фінанси України*. 2020. № 3. С. 79–96 (1,31 д.а.).

23. Малиняк Б., Онуфрик М. Придбання соціальних послуг органами місцевого самоврядування у приватних суб'єктів: проблеми адміністрування та фінансування. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 3 (97). С. 86–101 (особистий внесок здобувача: визначено фінансові аспекти придбання соціальних послуг органами місцевого самоврядування у приватних надавачів) (0,75 д.а.).

24. Малиняк Б. Потенціал діалектичного, інституційного та біхевіористичного методологічних підходів у дослідженні видатків бюджету. *Економічний аналіз*. 2021. Т. 31. № 4. С. 149–162 (0,96 д.а.).

25. Малиняк Б. Функції видатків бюджету в публічному управлінні, економічній і соціальній системах країни. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 2 (67). С. 35–50 (1,18 д.а.).

26. Кириленко О., Малиняк Б. Видатки Державного бюджету України на вищу освіту в світлі запровадження середньострокового планування. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3 (105). С. 152–168 (особистий внесок здобувача: проаналізовано практичні аспекти планування видатків бюджету та його узгодження з планами діяльності головного розпорядника коштів) (0,41 д.а.).

27. Малиняк Б. Дихотомія вдосконалення видатків державного бюджету: від забезпечення протистояння агресії РФ проти України до побудови модерної держави, інтегрованої у західну цивілізацію. *Світ фінансів*. 2022. Вип. 3(72). С. 25–41 (1,61 д.а.).

28. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика: за заг. ред. О. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка. 2019. 280 с. (особистий внесок здобувача: 1.6. Підходи до оцінювання ефективності видатків місцевих бюджетів. С. 73–88 (1,05 д. а.); 1.9. Транспарентність бюджетного процесу на рівні територіальної громади. С. 112–116 (0,30 д. а.); 2.1. Планування бюджетів об'єднаних територіальних громад: практика і проблематика. С. 117–132 (1,15 д.а.)).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

29. Малиняк Б. С. Теоретичні аспекти оцінювання впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. *Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації* : зб. наук. праць Міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 22–24 трав. 2008). Хмельницький : ХЕУ, 2008. С. 254–257 (0,30 д.а.).

30. Кириленко О. П., Малиняк Б. С. Актуальные проблемы расходования средств бюджета на развитие бюджетного сектора в Украине. *Модернизация на икономиката – макроикономически, финансови и социални аспекти* : материалы Юбил. междунар. науч.-практ. конф. (Свищов, Болгария, 6–7 нояб. 2008). Свищов : ЦЕНОВ, 2008. Т. II. С. 76–85 (особистий внесок здобувача: проведено аналіз практичних аспектів бюджетних видатків на розвиток бюджетного сектору та окреслено напрямки їхнього вдосконалення) (0,35 д.а.).

31. Малиняк Б. Застосування попереднього, поточного і наступного контролю у сфері місцевих фінансів. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації* : зб. тез доп. Шостої міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених (Тернопіль, 26–27 лют. 2009). Тернопіль : Економічна думка, 2009. Ч. 2. С. 135–137 (0,16 д.а.).

32. Малиняк Б. С. Проблематика діяльності владних інституцій щодо розподілу субвенцій. *Модернізація технологій управління в системі державної служби та служби в органах місцевого самоврядування* : матеріали наук.-практ. семін. (Тернопіль, 18–20 черв. 2009). Тернопіль : ТНЕУ, 2009. С. 92–95 (0,30 д.а.).

33. Малиняк Б., Марков І., Ханас В. Аналітичний звіт за результатами діяльності коаліції громадських організацій з моніторингу використання державних субвенцій на місцевому рівні. Тернопіль, 2009. 128 с. (особистий внесок здобувача: розкрито методичні засади моніторингу використання з місцевих бюджетів субвенцій, одержаних з державного бюджету; узагальнено і систематизовано результати громадського моніторингу використання субвенцій; розроблено рекомендації щодо вдосконалення практики надання місцевим бюджетам субвенцій з державного бюджету) (4,40 д.а.).

34. Малиняк Б. Шляхи посилення участі громадськості у процесі планування і виконання місцевих бюджетів. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації* : зб. тез доп. Сьомої міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених (Тернопіль, 25–26 лют. 2010). Тернопіль : Економічна думка, 2010. Ч. 2. С. 134–136 (0,16 д.а.).

35. Малиняк Б. Перспективи розвитку нормативно-правової бази, що регламентує прозорість місцевих бюджетів. *Інституціоналізація структурної політики на регіональному та муніципальному рівнях* : зб. тез доп. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Тернопіль, 27–28 жовт. 2011). Тернопіль : ТНЕУ, 2011. С. 209–213 (0,23 д.а.).

36. Малиняк Б. Напрямки підвищення прозорості місцевих бюджетів. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації* : зб. тез доп. Восьмої міжнар. наук.-практ. конф. молод. вчених (Тернопіль, 24–25 лют. 2011). Тернопіль: Економічна думка, 2011. Ч. 2. С. 122–123 (0,11 д.а.).

37. Малиняк Б., Іваніна Т., Гаращенко С. Гендерне бюджетування в Україні. Київ : Фонд ім. Фрідріха Еберта, 2011. 32 с. (особистий внесок здобувача: розкрито основи організації бюджетного процесу на місцевому рівні в умовах застосування гендерного підходу) (1,80 д.а.).

38. Малиняк Б. С. Прагматична оцінка участі громадськості у бюджетному процесі. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ* : матеріали наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 14 квіт. 2011). Тернопіль : Вектор, 2011. С. 43–47 (0,21 д.а.).

39. Малиняк Б. Основні напрямки удосконалення бюджетної політики на місцевому рівні. *Публічне управління та регіональна політика в країнах Центральної і Східної Європи: треті регіональні та муніципальні читання* : зб.

матеріалів доп. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Форос, 22 жовт. 2012). Тернопіль : ТНЕУ, 2012. С. 171–174 (0,20 д.а.).

40. Малиняк Б. Ключові напрямки удосконалення соціальних видатків держави. *Перспективи розвитку фінансової системи України* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 19–20 квіт. 2012). Тернопіль : ТНЕУ, 2012. С. 155–157 (0,30 д.а.).

41. Малиняк Б. С. Внесок Тернопільської міської ради у формування нормативно-правової бази, що регламентує бюджетний процес. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в умовах проведення системних реформ* : матеріали загальноунівер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 11 квіт. 2012). Тернопіль : Вектор, 2012. Ч. 1. С. 80–83 (0,21 д.а.).

42. Малиняк Б. С. Концептуальні засади забезпечення ефективності видатків місцевих бюджетів. *Методологічні проблеми теорії та практики в умовах проведення системних реформ* : матеріали загальноунівер. наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 10 квіт. 2013). Тернопіль : ТНЕУ, 2013. С. 74–76 (0,17 д.а.).

43. Малиняк Б. С. До питання про послідовність реформування місцевих фінансів. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики* : зб. наук. праць. Тернопіль : Вектор, 2014. С. 79–82 (0,20 д.а.).

44. Trillenberг W., Krysovatyu A., Riemann M., Savelyev Ye. u. a. Regionen unter Bedingungen tektonischer Verschiebungen im europäischen Wirtschaftsraum. Berlin, 2014. 208 s. (особистий внесок здобувача: Malyniak B. Zu den Haupttrichtlinien für die Reformierung der örtlichen Finanzen der Ukraine. S. 148–158) (0,65 д.а.).

45. Місцеві фінанси : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. П. Кириленко.: 2-е вид., доп. і перероб. Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2014. 448 с. (особистий внесок здобувача: 5.1. Теоретичні основи формування видатків місцевих бюджетів. С. 101–110 (0,86 д. а.); 5.3. Основи планування видатків місцевих бюджетів. С. 118–124 (0,57 д. а.); 5.5. Порядок виконання видатків місцевих бюджетів. С. 131–145 (1,24 д. а.); 11.2. Участь громадськості в управлінні фінансами територіальних громад. С. 322–328 (0,60 д. а.); 11.4. Фінансовий контроль на місцевому рівні. С. 351–366 (1,35 д. а.).

46. Малиняк Б. С. Напрямки підвищення ефективності місцевих бюджетів. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків* : зб. тез доп. Першої інтернет-конф. проф.-викл. складу каф. фінансів ТНЕУ (Тернопіль, 14 квіт. 2015). Тернопіль : Вектор, 2015. С. 70–73 (0,19 д.а.).

47. Малиняк Б. Реалізація функції громадського контролю в умовах адміністративно-територіальної реформи. *Розвиток регіонів та громад в умовах адміністративно-територіальної реформи: перспективи та загрози* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль – Вишнівець, 20–21 жовт. 2015). Тернопіль : ТНЕУ, 2015. С. 217–220 (0,17 д.а.).

48. Управління державними доходами і видатками : навч. посіб. / [Б. С. Малиняк, В. С. Толуб'як, В. П. Горин, В. В. Письменний] ; за ред. Б. С. Малиняка. Тернопіль : Астон, 2015. 154 с. (особистий внесок здобувача:

Розділ 1. Зміст, предмет, завдання та принципи управління державними доходами і видатками (розкрито причини державного втручання в ринкову економіку, функції суспільних фінансів та основи формування державних доходів і видатків). С. 7–19 (0,50 д. а.); Розділ 3. Формування державних видатків. С. 41–51 (0,70 д. а.); Розділ 4. Оцінювання доцільності державних видатків. С. 52–63 (0,75 д. а.); Розділ 5. Управління державними інвестиціями). С. 64–86 (1,30 д. а.)).

49. Малиняк Б. С. Публічне звітування про виконання бюджету як інструмент подолання відсторонення громадянина від влади. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків* : зб. тез доп. Другої Всеукр. інтернет-конф. (Тернопіль, 11 квіт. 2016). Тернопіль : Вектор, 2016. С. 70–72 (0,16 д.а.).

50. Кириленко О., Малиняк Б. Тернопільське бюджетне ноу-хау. Уроки для поширення. *Дзеркало тижня*. 2016. № 48. С. 7. (особистий внесок здобувача: розкрито основні аспекти порядку публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області, досліджено практику організації цього процесу і надано пропозиції щодо поширення такого досвіду) (0,19 д.а.).

51. Малиняк Б. С. Теоретичне обґрунтування принципів бюджетних видатків. *Управління фінансами держави, регіону, підприємства та домогосподарства: погляди науковців і практиків* : зб. тез доп. Третьої Всеукр. інтернет-конф. (Тернопіль, 10 квіт. 2017). Тернопіль : Вектор, 2017. С. 127–132 (0,26 д.а.).

52. Аналітична записка за результатами публічного звітування головних розпорядників коштів обласного бюджету Тернопільської області за підсумками 2016 року / [В. Горин, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Тарас, В. Чубатий]. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2017. 32 с. (особистий внесок здобувача: розкрито концептуальні засади організації публічного звітування і проведено аналіз використання коштів обласного бюджету Тернопільської області) (0,90 д.а.).

53. Аналітична записка про ефективність використання коштів обласного бюджету Тернопільської області на підтримку і розвиток театрального і філармонійного мистецтва / [В. Горин, Б. Малиняк, В. Тарас, В. Чубатий]. Тернопіль : ZAZAPRINT, 2017. 52 с. (особистий внесок здобувача: проаналізовано результативність видатків обласного бюджету Тернопільської області на підтримку і розвиток філармонійного мистецтва) (0,60 д.а.).

54. Горин В., Малиняк Б., Тарас В. Експрес-аналіз проекту бюджету міста Тернополя на 2018 рік. Тернопіль : ZAZAPRINT, 2017. 20 с. (особистий внесок здобувача: розкрито стан дотримання демократичних процедур у процесі підготовки та розгляду проекту міського бюджету; проаналізовано врахування визначених стратегічних пріоритетів розвитку міста у проекті бюджету; досліджено видатки міського бюджету) (0,35 д.а.).

55. Малиняк Б. С. Методичні основи оцінювання ефективності видатків бюджету. *Четверті Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : зб. наук. праць (Тернопіль 27 лист. 2018). Тернопіль : Вектор, 2018. С. 50–55 (0,30 д.а.).

56. Малиняк Б. С. Вплив громадськості на підвищення ефективності видатків місцевих бюджетів. *Фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання* : зб. тез VI Всеукр. наук.-практ. конф. (Кременчук, 5–6 березня 2018). Кременчук, 2018. С. 66–68 (0,23 д.а.).

57. Малиняк Б. Планувати, аби не злидарювати. Правила бюджетування для ОТГ. *Дзеркало тижня*. 2019. № 26. С. 7 (0,45 д.а.).

58. Малиняк Б. Почути і бути почутим. Територіальна громада. Як це (не) працює. *Дзеркало тижня*. 2019. № 28. С. 7 (0,24 д.а.).

59. Малиняк Б. Планування та використання коштів місцевих бюджетів на соціальні послуги: алгоритм для органів місцевого самоврядування та приватних надавачів соціальних послуг. Київ, 2020. 30 с. (1,32 д.а.).

60. Малиняк Б., Дешко А., Дурнєва Т. Аналітичний звіт за результатами аналізу місцевих бюджетів у проекті «Бюджетний сканер» / за ред. Б. Малиняка. Київ : ІСЕД, 2019. 64 с. (особистий внесок здобувача: розроблено методичні підходи до дослідження практики формування і виконання місцевих бюджетів; узагальнено й систематизовано результати аналізу стану бюджетного менеджменту в органах місцевого самоврядування) (1,25 д.а.).

61. Klapkiv J., Malyniak B., Martyniuk O. Underachievement in education, children at risk of poverty and social expenditures of local budgets: Empirical analysis of the EU countries. *Determinants of Regional Development : Proceedings of the 2021 VII International Scientific Conference*. 2021. № 2. (Pila, Poland, 21–22 October 2021). P. 401–420. (особистий внесок здобувача: обґрунтовано концепт децентралізованого підходу до фінансування глобальних суспільних благ, який базується на застосуванні інструментарію економіко-математичного моделювання) (0,70 д.а.).

62. Малиняк Б. С. Ключові аспекти інклюзивного формування видатків місцевих бюджетів. *Восьмі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія* : зб. наук. праць (Тернопіль, 15 лист. 2022). Тернопіль : ЗУНУ, 2022. С. 112–117 (0,37 д.а.).